

УДК 070–027.553"364"

Як виживає місцева преса в час війни

Ігор ЗОЦ

головний редактор

всеукраїнського тижневика
«Слово Просвіти»

© Зоц І., 2024

Криза в сегменті місцевої преси загострюється. За теперішніх умов районні газети та газети територіальних громад продовжують виходити в світ завдяки передплатникам та місцевим благодійникам. На це вказують наведені тут кілька успішних історій.

Втім фінансове становище населення за умов війни помітно погіршується. І людям доводиться обирати: або передплачувати газету, або віддавати останнє на армію й рятувати незалежність своєї країни й власне життя. Можливо, це спрощений підхід, але й до цього маємо бути готові.

Ціною величезних втрат Україна виборює свободу в умовах жорстокої війни, й незалежні друковані медіа виступають як важливий інструмент збереження національної ідентичності.

HOW THE LOCAL PRESS SURVIVES IN TIMES OF WAR

Ihor ZOTSeditor-in-chief of the all-Ukrainian weekly
“Slovo Prosvity”

The crisis in the local press segment is getting worse. Under the current circumstances, district and local community newspapers continue to be published thanks to subscribers and local benefactors. This is evidenced by the several success stories presented here.

However, the financial situation of the population is noticeably deteriorating during the war. People have to choose: either to subscribe to the newspaper or to give the last of their money to the army and save their country's independence and their own lives. Perhaps this is a simplistic approach, but we must be prepared for this.

Ukraine is fighting for freedom in the midst of a brutal war at great cost, and independent print media are an important tool for preserving national identity.

Газети рятують журналісти й небайдужі люди

Тема виживання друкованих медіа дуже надзвичайно гостра. Але, як відомо, у будь-якій війні всі засоби придатні, якщо вони ведуть до перемоги. Тому, коли, наприклад, львівська газета «Експрес» задля залучення нових передплатників проводить лотерею, де з поміж іншого можна виграти поросля, мінігенератор і навіть самогонний апарат, це треба вітати. Бо іншого способу привернути увагу до видання, мабуть, не лишилося.

Цим випробуваним методом пішли й редакції, які відновили свою діяльність на деокупованих і прифронтових територіях. І якщо, наприклад, спокуса виграти самогонний апарат із порівняно віддаленого від військових загроз Львова викликає усмішку, то оголошення про призи від газети «Маяк» на Харківщині здалося мені зворушливим. «Друзі, якнайшвидше заберіть призи: ковбасу від комбінату «М'ясний» і сардельки від Салтівського комбінату», — звертається до своїх передплатників — учасників розіграшу призів — редакторка видання Тетяна Лучинська.

За майже повної відсутності реклами для своїх видань і державної підтримки, ясна річ, саме прифронтові газети показують, як треба боротися за свого головного інвестора — передплатника. Газета «Маяк», звісно, не одні сардельки пропонує. Крім друкованої версії, з'явився в передплаті електронний варіант, започатковано відеопроєкт «Маяківська вітальня». Свою районку Тетяна Лучинська називає родзинкою Богодухівського краю, яку треба зберегти для нащадків.

Потужним інформаційним центром Великописарівської громади на Сумщині є газета «Ворскла» на чолі з Олексієм Пасюгою. За останній час ця редакція з території, що постійно перебуває під ворожим прицілом, розширила свої можливості спілкування з читачами: газета здобула статус обласної, в передплаті з'явився електронний варіант, а друкований випуск можна придбати в редакції — і це втричі дешевше, ніж на пошті. А наприкінці грудня Олексій Пасюга поділився новацією:

– У новорічному випуску вперше друкуємо QR-код, а відтак можна побачити відеосюжет, що буде супроводжувати та доповнювати друковану інформацію в газеті. На цьому QR-коді — будівництво дороги в Великій Писарівці, в центрі селища.

Варто сказати й про спільну акцію редакції й волонтерки Наталії Биканової «Придбай «Ворсклу» — підтримай ЗСУ!», яка дала змогу придбати для захисників України два дрони.

Але якщо ці дві газети не сумнівалися в своєму майбутньому, то Павло Смовж, головред «Трибуни Праці» з Іванкова, не приховував своєї стурбованості. За кілька днів до Новоріччя він зокрема заявив:

— Доведеться припинити вихід через серйозні фінансові проблеми, долати котрі доводиться не лише іванківським газетярям, а й журна-

лістам локальних і регіональних видань по всій Україні. Допомогати цим виданням не збираються ні держава, ні обласні, ні районні ради й адміністрації, ні депутати й керівники місцевих громад. Хоча законодавчо передбачені для цього підстави є.

Дуже сумно стало після цієї новини. Адже за місяць до цього був на презентації книжки Павла Смовжа «Фрагменти української незламності». Після того, що пережив автор і редактор під час тимчасової окупації Іванкова, а потім відновив випуск газети та ще й книгу написав, по суті документальне свідчення про російську агресію і її наслідки, йому навіть на думку не спадало, що така легендарна газета може закритися. Здавалося, влада й громада зберуться всім миром і підтримають свою «Трибуну», але не так сталося, як гадалося...

Проте своє прощальне звернення Павлу Смовжу таки довелося переписати. Воно вийшло на першій шпальті під заголовком «Сподіватися треба не на чудо, а на друзів». Ось що написав редактор:

По-перше, один із наших земляків підтвердив свій намір продовжувати посилено підтримувати «Трибуну Праці» фінансово. За що йому величезна вдячність! (Але попросив не називати його імені. Добре справи, каже, робляться тихо).

По-друге, знов — уже вкотре — підставив своє надійне плече голова НСЖУ Сергій Томіленко. Це саме завдяки його допомозі, а також керівників Академії української преси видання газети фінансувалося майже весь минулий рік. І ось в останні дні грудня Сергій Антонович сконтактував мене з керівником Івано-Франківської телерадіокомпанії «РАІ» Андрієм Русиняком, який надав «Трибуні праці» одноразову грошову допомогу.

До речі, завдяки активній і послідовній позиції очільника НСЖУ щодо всебічної підтримки місцевих і регіональних газет на прифронтових і деокупованих територіях відновили свій вихід і регулярно доставляються читачам вже понад 30 таких видань в Україні.

По-третє, допомога прийшла, звідки я її й не очікував. Дізнавшись про проблеми іванківської газети, певну суму для її підтримки перерахувала дружина одного з героїв-захисників України, загиблих у березні 2022р. в нашій Слободі Кухарській. Величезне й Вам «Спасибі!», шановна Наталіє! (Вона теж просила не називати її прізвища).

Таким чином, з'явилася можливість говорити про вихід «Трибуни праці» протягом трьох перших місяців 2024 року. Але й це добре: збережеться хоч така можливість публікувати в газеті найважливішу й актуальну місцеву інформацію. А також розміщувати необхідні населенню, підприємствам, установам, організаціям і приватним підприємцям Іванківської та сусідніх громад повідомлення й оголошення. Це вкрай важливо, коли з такими питаннями більше нікуди звертатися в великому пристойному районі, яким є Вишгородський.

Кому потрібна місцева преса?

А ось думка Павла Смовжа про стосунки влади й медіа:

— Вкотре, на жаль, повторюю: сьогоднішній владі на всіх рівнях преса стала непотрібною. (Чому — самі бачите у повсякденні...). Тож немалі реальні й потенційні можливості друкованих ЗМІ належним чином не використовуються. Зокрема, і як каналу комунікації влади з суспільством та його згуртування на прискорення перемоги над агресором, і як засобу ведення інформаційної війни з ворогом. Саме тому про виживання друкованих видань в Україні змушені дбати переважно самі журналісти. Це нормальна ситуація?!

Проблеми, про які детально розповів досвідчений медійник, притаманні всім друкованим локальним медіа. Правда і в тому, що почалися вони ще до початку широкомасштабного вторгнення ворога. Але як і до війни, так і зараз ні Верховна Рада, ні уряд, ні Міністерство культури та інформаційної політики, ні парламентський комітет зі свободи слова не реагують на звернення місцевих медіа про підтримку.

Такий приклад. 3 жовтня минулого року «Сільські Вісті» на першій шпальті друкують «Звернення до влади», в якому, зокрема, йдеться про те, що понад 120 керівників друкованих ЗМІ на Всеукраїнській нараді головних редакторів, проведеної НСЖУ, проголосували за звернення до Офісу президента, уряду та Верховної Ради щодо необхідності підтримки українських газет під час війни. Відповіді на це звернення знайти не вдалося. Схоже на те, що, крім Єдиного телемарафону, влада воліє нічого ані бачити, ані чути і читати...

Але все ж таки українці отримують інформацію з різних джерел, зокрема і з кількох національних телеканалів, діяльність яких влада обмежила без пояснення причин із початком війни; а також із видань, які виходять на прифронтових територіях, які інформаційно захищають свою державу без її підтримки!

Такою підтримкою могло бути поліпшення роботи «Укрпошти», яку видавці й редактори закликали утриматися від підвищення тарифів на доставку періодики. Монополіст не почув, уряд зробив вигляд, що нічого про це не знає.

Щодо крайової влади. Лише депутати Львівської обласної ради на позачерговій сесії у грудні минулого року прийняли звернення до Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства інфраструктури України, дирекції АТ «Укрпошта» щодо забезпечення якісними послугами мешканців сільської місцевості з передплати та доставки друкованих періодичних видань. Про реакцію на це звернення невідомо.

Тренд на «Бубусин Компот» та «Тещині Млинці»

В останні дні грудня завершилася передплатна кампанія на друковані видання на 2024 рік. Вона була найкоротшою за всю істо-

рію — офіційно стартувала 30 жовтня й фінішувала 27 грудня. Проте найголовніша її відмінність від попередніх кампаній — зменшення кількості видань. Передплатний каталог на перше півріччя 2024 помітно «схуд»: становив близько 600 видань, а було понад тисячу. Треба зазначити, що місцеві медіа мають свої каталоги. «Укрпошта» також запрошує зробити онлайн-передплату майже 1500 загальнодержавних і місцевих видань.

У минулому році закриття друкованих видань продовжилося. Наприклад, припинили свою діяльність обласна «Житомирщина», «Воля» з Тернопільської області, «Слово і час» та «Нове життя» з Рівненщини та інші газети.

Але повернемося до Каталогу видань України на перше півріччя 2024 року. Поміркуємо над тим, які саме видання й на які теми пропонують читати українцям.

Найбільшим є розділ «Родина. Домівка. Побут» — понад 60 газет і журналів, зокрема «Бабусин компот», «Кросворди для всіх», «Тещині млинці» та ін. На другому й третьому місцях — видання про охорону здоров'я й медицину та універсального змісту — їх по 61 виданню в кожному з цих розділів.

Майже стільки ж — 59 — становлять дитячі й молодіжні видання, що, як на мій погляд, не може не радувати. Серед цих видань, наприклад, «Дитяча газета», «Стежинка», «Яблунька», «Івасик Телесик для малят». Тримає стрій і «Малятко» — один із найстарших журналів України, який видається з 1960 року.

А от громадсько-політичних та літературно-художніх видань у передплатному Каталозі наразі 28 і 25%. Серед них, зокрема, газета «Експрес» з додатками, які мають окремий індекс і тематичне спрямування: «Експрес + Історія плюс», «Експрес + Моя сповідь. Газета віруючої людини» та інші — всього шість додатків. Удвічі менше додатків має тижневик «Хазяїн», заснований свого часу в Донецьку. З окремим додатком виходить ще одна відома газета зі Львова — «Високий Замок».

Є в цьому розділі й дві газети, для яких досі зберігається фінансування з державного бюджету, — «Голос України» та «Урядовий Кур'єр». Здавалося, за таких умов видання, що висвітлюють діяльність Верховної Ради й Кабміну, мали бути доступними для широких верств за ціною передплати, але вартість збільшили втричі! Так, «Голос України», що на місяць коштував торік 45 гривень, цього року вже 145! Водночас незалежні видання підвищили свою ціну не в рази.

Зберегли свої позиції на газетній мапі країни такі знані видання, як «Сільські Вісті», «Україна Молода», «Слово Просвіти», «Шлях Перемоги», «Українська Літературна Газета».

Так само доступні для передплати газети для національних меншин. «Karpati Igaz Szó» угорською мовою виходить щотижня (!),

«Nowy Kurier Galicyjski» польською двічі на місяць. У Києві польською та українською мовами двічі на місяць видається «Dziennik Kijowski».

А от від мови агресора видавці відмовилися — виняток становлять кілька видань розважального характеру, як от «Бабушкин Компот» (збірник кросвордів) чи «Созвездие Развлечений» (журнал для інтелектуального сімейного дозвілля).

У ці буремні часи Українському товариству сліпих вдалося зберегти реабілітаційну газету «Промінь», що виходить плоскодруктованим шрифтом і окремо рельєфно-крапковим.

Серед чималої кількості журналів виходять, зокрема, «Жінка», «Burda» (українською) і кілька літературно-художніх часописів — «Київ», «Всесвіт», «Дзвін». На відміну від них, «Країна» збільшила періодичність — журнал, що не залежується в столичних кіосках, виходитиме двічі на місяць.

Пропонується й видання на дуже актуальну для нашої держави тему — журнал «Україна до Північноатлантичного альянсу» періодичністю один раз на два місяці.

Не можу обійти увагою й всеукраїнську жіночу газету «Між нами бабами» — назва говорить сама за себе.

На мою думку, приз за найоригінальнішу назву варто б віддати за сновникам газети, яку назвали словами з вірша Володимира Сосюри «Так ніхто не кохав» (Неймовірні історії про любов та життєві драми).

І як би не кортіло на такій лірично-оптимістичній хвилі завершити ці роздуми, життя посеред війни вносить свої корективи.

Так, цими днями очільник Одеської обласної організації НСЖУ Юрій Работін ініціював робочу зустріч за участю Одеської дирекції АТ «Укрпошта» й 21 редакції ЗМІ області.

За словами начальника відділу періодичних видань Вікторії Шевчук, передплатний тираж місцевих видань на Одещині становить 104 тисячі примірників, що на 44 тисячі менше, ніж торік. За її словами, на це вплинули економічна ситуація, наслідки війни, міграція населення.

Юрій Работін зауважив, що обдзвонив редакції всіх газет області. З'ясувалося, що частина з них тимчасово призупинили свою роботу.

«Наразі на Одещині виходять 19 газет, торік було 25, а в 2022 — 36. На жаль, навіть деякі великі територіальні громади, як от місто Ізмаїл з довколишніми селами, залишилися без місцевих газет. Але я сподіваюся, що найближчим часом ситуація виправиться», — сказав у своєму коментарі Юрій Работін.

Чи поліпшиться ситуація для друкованих медіа найближчим часом — нині прогнозувати важко.